

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politiki ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması*

The Real Politics of Justice and Development Party Politics and Its Effects on the Language of Political Discourse: Comparison of the Periods 2002-2009 and 2016-2023

Melike Kayıral¹

DOI: [10.59445/ijephss.1560269](https://doi.org/10.59445/ijephss.1560269)

Atf / Cite: Kayıral, M. (2025). Adalet ve kalkınma partisi siyasetinin reel politiki ve siyasal söylem dili üzerindeki etkileri: 2002-2009/2016-2023 dönemi karşılaştırması, *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 8(1), 17-37, <https://doi.org/10.59445/ijephss.1560269>

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 02.10.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 14.01.2025

Lisans Bilgisi / License Information: Bu çalışma, Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. / *This work is licensed under Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License (CC BY NC).*

İntihal Kontrolü / Plagiarism Checks: Bu çalışma, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / *This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.*

Özet

Türk siyasal hayatında uzun erimli bir iktidar sürecine sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi, 2001 yılında kurulmuş ve 2002 yılında %34,5 oy oranı ile tek başına iktidara gelmiştir. 2002-2009 ve 2016-2023 dönemlerinin reel politik gelişmelerin siyasal söylem dili üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bu çalışmanın ana argümanını söylem değişimi oluşturmaktadır. Bu kapsamda, süreç içerisinde birçok kırılma noktası yaşayan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, bahse konu edilen dönemlerde sisteme entegre etmeye çalıştığı uygulamalara kaynaklık eden ideolojik referanslar incelenmiştir. Çalışmanın amacı, ideolojik referansların değişim boyutlarını incelemektir. Dolayısıyla, liberal-muhafazakâr değerler çizgisinde ilerleyen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin zamanla milliyetçi kimliğini gün yüzüne çıkardığı görülmektedir. Her bir dönemin ruhuna uygun olarak öne çıkan vurgular olsa da Adalet ve Kalkınma Partisi'nin özünden kopmadığı, liberal muhafazakâr değerlerinden kopuş yaşamadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın metodolojisinde, söylem dönüşümünü kıyaslayabilmek açısından 2002-2009/2016-2023 olmak üzere iki dönem bazında tasnife gidilmiş ve karşılaştırma yapılmıştır. Sınıflandırma yapılırken, lider kişiliğinin ön plana çıkması hasebiyle Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemleri üzerinden şekillenen konuşma metinleri temel dokümanları oluşturmaktadır. Bu çerçevede, vesayet, kadın kimliği, etnik kimlik perspektifi, temel hak ve hürriyetler gibi başlıklar özelinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin TBMM Grup Toplantı konuşmaları eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelemeye esas alınmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, 2002-2009 yıllarına tekabül eden dönemde ılımlı, kucaklayıcı, birlik-beraberlik vurgulu söylemler ve politik bir dil hâkim iken, bu dilin 2016-2023 dönemine işaret eden diliminde daha buyurgan yapılı bir hal almaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adalet ve Kalkınma Partisi, Reel Politik, Söylem Değişimi.

Abstract

The Justice and Development Party, was founded in 2001 and came to power alone in 2002 with 34.5% of the votes. The main argument of this study, which investigates the effects of real politics developments of the 2002-2009 and 2016-2023 periods on the language of political discourse, is discourse change. The ideological references underlying the practices that the party tried to integrate into the system during these periods are analyzed. The aim of the study is to examine the extent of change in ideological references. Therefore, it is argued that the party, which has progressed along the lines of liberal-conservative values,

* Bu çalışma Doç. Dr. Ömer Baykal danışmanlığında hazırlanan "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Liberal Muhafazakâr Söylemden Yerli Ve Milli Söyleme Geçişinin Analizi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir (Doktora tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Bartın-Türkiye, 2024). / *This article is extracted from a doctorate dissertation entitled "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Liberal Muhafazakâr Söylemden Yerli Ve Milli Söyleme Geçişinin Analizi", supervised by Assoc. Prof. Dr. Ömer Baykal (Ph.D. Dissertation, Bartın University Institute of Social Sciences, Bartın-Turkiye, 2024).*

¹ Dr. / *PhD, Bağımsız Araştırmacı / Independent Researcher, meliksahleyla5880@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2147-0928>*

Melike Kayıral

Vol: 8 Issue: 1

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politiđi ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki

Winter 2025

Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması

has revealed its nationalist identity over time. It is determined that the party didn't break away from its essence and didn't break away from its liberal conservative values. In the methodology, in order to be able to compare the discourse transformation, a classification is made on the basis of two periods. In the classification process, the speech texts shaped by Erdoğan's discourses constitute the main documents due to the prominence of his leader personality. In this framework, the speeches of the party at the GNAT Group Meeting were analyzed through critical discourse analysis on topics such as tutelage, women's identity, ethnic identity perspective, fundamental rights and freedoms. While a moderate political language emphasizing unity and solidarity was dominant in the period corresponding to the years 2002-2009, it is understood that this language has become more imperious in the period 2016-2023.

Keywords: Justice and Development Party, Real Politics, Discourse Change.

1. Giriş

Devletlerin uyguladığı politikalar, hedefleri kapsamında dönem dönem farklı özellikler gösterebilmektedir. Dolayısıyla, iç ve dış siyasi koşullar ekseninde farklı yaklaşımlar ve çeşitli yöntemler ve politikalar takip edilmektedir. Uluslararası hukuk ve kurumların güçlendirilmesi normatif dış politika olarak tanımlanırken, aktörlerin hedeflerini sonuca ulaştırabilme amacıyla sahip oldukları zorlayıcı olan ve olmayan araçları yasal kısıtları göz önünde bulundurmaksızın kullanmaları reel politik olarak tarif edilmektedir. Bu tanımlardan bahisle, devletlerin yüksek politika olarak adlandırdığı güvenlik ve askeri meseleleri öncelendiği dönemlerde reel politik siyasete yöneldiği, barışı, iş birliğini ve ahlaki değerleri vurguladığı dönemlerde de normatif dış politikaya yaklaştığı görülmektedir. Bu bağlamda reel politik, herhangi bir kurama bağlanmaksızın siyaset ve ahlâk arasında kesin bir ayrım olduğu varsayımından hareketle hükümet politikalarını ahlâkî kaygılardan arındırarak siyasal kararların gücün gereklerine göre ayarlanması gerektiğini savunan, bütünüyle mevcut gerçeklere uyum sağlayarak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmak anlamında kullanılan bir terim ve yegâne ölçünün başarı olduğunu ileri süren bir yaklaşımdır (Tocci, 2007: 8).

Söylem, sözel olan veya olmayan işaret sistemleri aracılığıyla kurulan toplumsal iletişim ağlarına karşılık gelen bir kavramdır. Birbirleriyle bağlantılı işaretler sistemini devreye koymaktadır. Söylem, dil vasıtasıyla görünürlük kazanan ve düzenlenen, hazır ve önceden kurulmuş tecrübe edişler kümesi olarak tanımlanmaktadır (Hall, 1977: 322) Dil, kullanım alanı ve içeriği itibarıyla esnek bir yapıda olduğundan, aynı kelimeler kullanılsa dahi farklı anlamlar çıkabilir. Söylem analizi, karşımızdakini daha net anlayabilmek adına sözün söylendiği şartları çözümlenmeyi, söylemin bağlamını anlamlandırmayı, yani bir nevi niyet okumayı gerektirir. Bir söylem içinde değişen, dönüşen ve mübadele edilen bilgi yapıları incelemeye alınır. Söylem analizinde, metinlerin semantik yapısı analiz edilir. Söylemlerin dilbilimsel ve sosyo-kültürel boyutları ele alınır (Sözen, 2017: 15-16). Söylem, iletişim ve eylem için bir araç sunmaktadır. Bir söylemin kendine ait bir iç düzeni vardır. Fakat, sadece uzmanlaşmış söylemler içinde güçlü bir tutarlılık arz eder. Söylem, söylenenlerin bir kısmını desteklerken diğerlerine ket vurarak söylemsel olasılıkları kontrol etmenin ötesinde iletmektedirler (Purvis ve Hunt, 2014: 23).

Türk siyasal hayatının 2000'li yıllarına tekabül eden dönemde, Millî Görüş Hareketi ile yol ayrımına giden Adalet ve Kalkınma Partisi, 2001'de kurulmuştur. 2002'de % 34,5 oy yüzdesi ile tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, uzun soluklu bir iktidar partisidir. Türk siyasal hayatına birçok değişimi getiren Adalet ve Kalkınma Partisi, muhafazakâr demokrat karaktere sahip bir siyasal partidir. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelişiyle birlikte meşruiyetinin zeminine milletle kurduğu özdeşliği konumlandırmıştır. Bu özdeşleşme, partinin halk nezdinde kabul edilmesi ve meşruiyetini muktedir kılabilmesinde önemli bir stratejisi olmuştur. 2002-2009 yılları arasında, demokratikleşme yönünde atılan adımlar, vesayetle mücadele, Türkiye'nin uluslararası konumunu yeniden tanımlama mücadelesi kapsamındaki çabalar doğrultusunda yoğun bir döneme işaret etmektedir. Çağdaş değerlerle arasına mesafe koymayan, muhafazakâr-gelenekçi yapısını tasfiye etmeyen Adalet ve Kalkınma Partisi, iktidarının ilk yıllarında bireyi merkeze alan, siyasal hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten toplumcu bir yaklaşım sergilemiştir. Bu kapsamda, vesayetle mücadele, sivilleşme, düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında bireyin özgürlük alanını genişletecek bir dizi reform paketi uygulanmıştır. Bu dönemde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin öne çıkan siyasal kimliğini liberal-muhafazakâr olarak tanımlamak mümkündür. 2010 yılı ile dönüşmeye başlayan liberal-muhafazakâr kimliği, milliyetçi eksende konumlandırıldığı görülür.

Çalışmada, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin politik dilindeki dönüşümün sebebi araştırılmıştır. İktidar süreci içerisinde şekillenen söylemlerin konjonktürel faktörlerin etkisinde çeşitli meydan okumalara cevap verme refleksine dayandığı ifade edilebilir. Milliyetçi kimliğin öne çıkarıldığı ve

politik dilin dönüşmeye başladığı dönemde, Arap Baharı sırasında belirginleşen “bizim medeniyetimiz” söylemi, sonrasında “milliyetçi” söyleme kaynaklık eden referansların etkili olduğu söylenebilir. Adalet ve Kalkınma Partisi-MHP ittifakı, partinin milliyetçi kimliği etkileyen önemli etkenlerden birisidir. Siyasal söylemlerde dil dönüşümünün yaşandığı yerli ve milliyetçi dönemde, liberal-muhafazakâr duruşun ve söylemlerin tamamen geri planda bırakılmadığı görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin milliyetçi dili, milliyetçiliğin yeni şekillenışı olarak algılanmıştır. Fakat, muhafazakâr demokrasi ile başlayan dönüşüm sürecinin her aşamasında milliyet duygusunun var olduğu görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi, yerli-milliyetçi söylemleri kendine özgün bir şekilde yeniden kavramsallaştırmış ve bu yeni şekillenışı dönemselsel olarak girmiş olduğu siyasal ittifaklarla karıştırmamıştır. İç ve dış tehditlerin saldırı altındayız algısını oluşturduğu dönemde, tepkime olarak partinin daha baskın bir karaktere söylemek mümkündür. Bu çerçevede, siyasal söylem dilindeki dönüşümün sebepleri irdelenecektir. Kıyaslama yapılabilmesi için iki dönem üzerinden tasnife gidilmiştir. 2002-2009 yılları arasında liberal-muhafazakâr bir dili olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin, 2016-2023 yıllarına tekabül eden dönemde siyasal söylem dili milliyetçi tonları içermektedir. Söylemlerdeki dinamik geçişlerin hangi ideolojik pozisyondan yükseldiği ilişkisini açıklayabilmek için reel politik düzlemdeki gelişmelere odaklanılmıştır.

Araştırmanın yöntemi olarak; Saussure, Foucault ve Teun Van Dijk’ın yapısal ve eleştirel dil çalışmaları ekseninde eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Lider kişiliğinin ön plana çıkması hasebiyle Recep Tayyip Erdoğan’ın söylemleri üzerinden şekillenen konuşma metinleri temel dokümanları oluşturmaktadır. İki döneme ayrılarak yapılan tasnifte, vesayet, kadın kimliği, etnik kimlik perspektifi, temel hak ve hürriyetler gibi başlıklar özelinde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin TBMM Grup Toplantı konuşmaları eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelemeye esas alınmıştır. Söylem değişimindeki ilgili kıyaslamaların yapılabilmesi açısından da bahse konu edilen dönemler önem ihtiva etmektedir. Spesifik olarak iki ayrı döneme indirgenerek yapılan tasnifte, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin bahse konu edilen bu zaman dilimlerinde şekillendirdiği söylemler ve geçişleri arasında düşünce benzerliği ya da farklılıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Söylem analizi yöntemiyle, her bir eylemin arka planında yatan sebeplere ulaşmak, parti liderinin kitleleri etkilemek adına ne tür söylemlere, yöntemlere ve politikalara başvurduğunu ortaya koyabilme amacıyla bir hedef çerçevesi çizilmiştir. Erdoğan’ın sosyal ve kültürel çevrelerde dili nasıl kullandığı, retoriklere hangi anlamları yüklediği, bu anlamlar doğrultusunda kendi gerçekliğini nasıl yansıttığı, tercih edilen söylemlerin sosyokültürel normlar, tercihler ve beklentilerle olan ilişkisi araştırılmıştır. Bu doğrultuda, toplanan veriler sınıflandırılmış, yorumlama ve yapılandırma aşamalarına tabi tutularak analiz edilmiştir. Makro yapılandırma aşamasında, sözcükler ve cümleler arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Metin incelenirken, verilmek istenen mesajın ve iletinin anlamı bulunmaya çalışılmış, bu mesajın paragraf içerisindeki değişim boyutu incelenmiştir. Retorik çözümlemesi yapılırken söylemin özellikleri dikkate alınarak; hitap edenin niyeti, ilgisi ve amacına odaklanılmıştır. Retoriğin yapısal özellikleri bağlamında, metnin söyleminin tartışma, karşıtlık, karşılaştırma ve kıyaslama parametrelerinden hangi eksene dayandırıldığına bakılmıştır. Mikro yapılandırma aşamasında ise, söylem dilinin inşa edilmiş biçimi (basit-karmaşık) ve cümleler arasındaki anlam ilişkilerine bakılmıştır. Cümle yapılarının aktif ve pasif durumları göz önünde bulundurularak yapılan analizde retoriğin nedensel-işlevsel ve referansal boyutlarına odaklanılmıştır.

2. 2002-2009 Dönemi Reel Politik Gelişmeler

Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002-2009 arası dönemde demokratik atılımlar, iktisadi büyüme, AB ile pekiştirilen ilişkiler, eğitim alanındaki yenilikler, Kürt sorunsalı ve askeri yönetimin sivil özgürlükler lehine sınırlandırılması açılarından aktif ve hareketli dönem geçirmiştir. 2003 yılı demokratikleşme paketi, yerleşik iktidar ilişkileri bakımından bir dizi değişiklikler içermektedir. Bu

kapsamda, MGK'nın yürütme organını aşan yetkileri kaldırılmış ve danışma kuruluna dönüştürülmüş, MGK'daki sivil üyelerin sayısı artırılmış, MGK Genel Sekreteri'nin yetkileri azaltılmış, MGK Genel Sekreteri'nin ataması Başbakan teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın onayına bağlı kılınmış, Genel Sekreter'in yetkisi dahilindeki birim sayısı 11'den 7'ye düşürülmüş, kurul toplantıları ayda bir yerine iki ayda bir olacak şekilde düzenlenmiş ve MGK'nın bütçesi yüzde altmış oranında azaltılmıştır. Ayrıca, YÖK ve RTÜK'ün askeri üyeleri kurullardan çıkarılmıştır (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 724).

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kendisini tanımlama şekli ve Türkiye modernleşmesinin karakteristiği noktasında, partinin politik gelişimini merkez-çevre ikilemi üzerine yoğunlaştırdığı görülür. Adalet ve Kalkınma Partisi gerek muhafazakâr ideolojisi gerekse de otorite ve meşruiyet kaynakları bakımından iktisadi ve siyasal sistemin merkezindeki elit egemenliğin karşısına, çevrenin geleneksel değerlerinin temsilcisi olarak çıkmıştır. Öncüllerinden farklı bir portreyle, iktidarının ilk yıllarında AB üyeliği doğrultusundaki istekli tavrı, klasik muhafazakâr söylemden ayrılır. İzlenmiş olduğu neo-liberal politikalar ve iktisadi yönelimler ise muhafazakâr liberalizm olarak tanımlanacak bir sürece işaret etmektedir. Birçok kamu kurumu özelleştirilmiş, enflasyonu dengede tutmak amacıyla küçük ve orta ölçekli esnaf desteklenerek tüketimi artırma hedeflenmiş, çalışma koşulları esnek üretim ve performans esasına uygun hale getirilerek post fordist çalışma koşulları pratiğe aktarılmıştır. Bu kapsamdaki gelişmeler Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, iktisadi alanda liberal politikalar izlendiğini gösteren parametrelerdir (Miş, 2022: 25-26). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, demokratik açılımlar kapsamında; temel hak ve hürriyetlerin genişletilmesi ve etnik kimliklere yönelik izlenmiş olduğu politika, kendisinin öncülleri olan merkez sağ partilerden farklı bir portre çizdiğini gösterir. 2002 ve 2003 yılı, yasalaşan ikinci reform paketiyle ifade hürriyetinin genişletilmesi, Kürtçe eğitim ve yayın serbestisi, askeri vesayetinin etkisizleştirilmesi gibi gelişmeler açısından önemli bir döneme işaret etmektedir. Millî Görüş siyasetinden farklı bir anlayışla, rejimin unsurlarıyla çatışmamayı ilke edinen partinin bu ihtiyatlı tavrı, kendisinin "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Muhafazakâr demokrat tanımı, partinin kendisini demokratik değerlerden kopmayan ama muhafazakâr normları da referans gören bir çizgide ilerlediği vurgusundan hareketle yapılmıştır (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 726-727). Adalet ve Kalkınma Partisi, devletçi kapitalistlerin tercihi olan kamu ekonomisinden yana değil, piyasa ekonomisinden yana bir iktisadi modeli temel almıştır (Akdoğan, 2004: 34-39). Toplumsal düzeyde, muhafazakâr kesimin taleplerini merkeze taşıyan politikalar (üniversitelerde ve kamu kurumlarında başörtü yasağının kaldırılması) geliştirmiştir (Özipek, 2017: 95-96). Bu minvalde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Türk sağ geleneğini oluşturan İslâmcılık-Muhafazakârlık ve Milliyetçilikten çeşitli formlarda beslendiği ve yerine göre bu ideolojileri ön plana çıkardığı söylenebilir.

2000'li yıllarda, Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal sistemde dönüşüm talebini sıkça gündeme getirdiği ve dillendirdiği görülür. İktidarının ilk yıllarından itibaren siyasal sistemde dönüşümü gündeminin merkezine yerleştiren Adalet ve Kalkınma Partisi'ni bu dönüşüm doğrultusunda tetikleyen unsur, 2007 yılında TBMM'de cumhurbaşkanı seçimi sırasında yaşanan krizdir. 2007 yılında bir kırılma noktası olan "367 krizi" ile cumhurbaşkanı seçiminin engellenmesinin ardından sistemde dönüşüm tartışmaları farklı bir boyut almış ve bu kriz 28 Ağustos 2007'de yapılan üçüncü turda Abdullah Gül'ün 339 oy alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. Cumhurbaşkanı seçilmesiyle durulmuştur (Aslan, Miş ve Eren, 2013: 15-20). Dönüşüm hedefi doğrultusunda çalışmalarına hız kesmeden devam eden Adalet ve Kalkınma Partisi, Mart 2008'de "laikliğe aykırı fikirlerin odağı haline geldiği" gerekçesiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan kapatma davasıyla yüzleşmiştir. 2007 Cumhurbaşkanı seçimi krizi, 27 Nisan e-muhtıra ve daha sonra 2008'de gündeme gelen kapatma davasını aşan parti, vesayetle mücadelede başarılı olmuştur. Bu mücadele esnasında, farklı toplum kesimlerine ulaşılmış ve tabanını genişletmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi, toplumsal dönüşüm ekseninde kendi siyasetini revize etmeyi tercih etmiştir. Toplumun taleplerini dikkate almıştır. Uluslararası siyasette, günceli yakından takip

etmiştir. Küresel siyasetin krize girdiği bazı dönemlerde ideal ve ılımlı siyaset anlayışını sürdürmüştür. Adalet ve Kalkınma Partisi, gerek meydan okuyucu dış politik söyleme yöneldiği dönem olsun, gerekse de ikili ilişkileri toparladığı normalleşme dönemi olsun takip ettiği siyasetin haklılığına kendi tabanını ikna etmeyi başarmıştır (Duran, 2022: 14). Hükümet ve asker arasında gerilimlerin arttığı 2007 yılında, Erdoğan, Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) ile hükümetin direkt müzakerelere başlayabileceğini beyan etmiştir. Bu yaklaşım, asker tarafından ılımlı karşılanmamıştır. KBY tarafından PKK'nın çok sayıda militan üyesinin Irak'ta barındırılması ve KBY'nin PKK'ya destek verdiği gerekçeleriyle gündemde önemli tartışmalar oluşmuştur. General Büyükanıt, Türk ordusunun Irak'a sınır ötesi operasyon düzenlemesi gerektiğine ilişkin açıklamada bulunmuştur. Erdoğan, ABD'nin bu duruma ılımlı bakmayacağı görüşünden hareketle, gerektiği takdirde böyle bir adımın atılmasının önemini vurgulamıştır. Türkiye'nin terörle mücadelesini öncelikle kendi topraklarında sürdürmesi gerektiğini belirlemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2007 seçimlerinde söylemini etnik Türk milliyetçilerden ayrıştırmayı, seçimde başarı sağlamasına neden olmuştur. Böylece hem muhafazakâr kesimleri hem de Kürt seçmeni tabanına dahil etmiştir (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 732). Bir taraftan demokratikleşme ve toplumsal barış için çözüm süreci hazırlıklarını başlatırken, diğer taraftan Ergenekon ve Balyoz davaları gündeme oturmuştur. Kurumsal yapılarda değişim açısından, yeni sistemde kamu politikalarının belirlenmesi, formüle edilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinde Cumhurbaşkanlığı ön plana çıkarılmış ve Bakanlıklar, Bakanlar Kurulundaki dönüşüme bağlı olarak politikaların belirlenmesinde rol alan aktörlerden ziyade icrai birimler olarak misyon yüklenmişlerdir.

Siyasette dönüşüm açısından, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde sivil-asker ilişkilerindeki iç dinamikler, parti ile ordu arasındaki ideolojik çatışmanın büyümesi, 2008 Ergenekon ve Balyoz davalarının başlamasıyla ortaya çıkan bir dizi değişim gerçekleşmiştir (Yeşiltaş, 2018: 182). Sivil- asker ilişkileri; kamuoyunun şekillenmesini sağlayan demokratik normların etkisinin artması, farklı siyasi çevreler ve güç blokları arasındaki rekabette kimlik politikalarının güçlenmesi ve değişim yanlısı bloklarda ordunun siyasetteki rolünün sonlandırılması yönündeki değişkenler etrafında şekillenmiştir (Aydınlı, Özcan ve Akyaz, 2006: 80-81). Sivil-asker ilişkilerinin dönüşümünü açıklamada dış faktörler de önem arz etmektedir. AB katılım süreci, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin halkın desteğiyle parlamentodaki konumunu güçlendirmesi ve Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunun yükselmesi sonucunda hükümete verilen uluslararası destek, dış faktör saikleri arasında sayılabilir (Kadercan ve Kadercan, 2016: 94-95). 2007 itibariyle ordunun siyasete dahilinin azalmasına sebep olan Adalet ve Kalkınma Partisi, sivil-asker ilişkilerinin biçimi, ordunun kurumsal ve sosyopolitik rolü hususunda önemli siyasi ve yapısal dönüşümler gerçekleşmiştir. Ordunun siyaset ve hükümet kararları üzerindeki veto gücünü tedricen kaybetmesine sebep olan farklı unsurlar mevcuttur. Türkiye'nin demokratikleşme sürecine karşı ordunun direncini kırmaya yönelik ilk teşebbüsü, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ilk yıllarında olmuştur. Hükümet, demokratikleşmenin ana aktörü olarak demokrasinin güçlenmesi bağlamında AB ile ortak çalışmaya başlamıştır. 2002-2006 arası dönemde ordu, laik cumhuriyetçi blokların katkısıyla sivilleşme reformlarına karşı çıkmıştır. Siyaset ve toplumun İslâmîleşmesini tehdit olarak algılayan TSK'nin temel amacı, ordunun rejimin koruyucusu rolünden hareketle Cumhuriyetin seküler yapısını muhafaza etmektir (Kadercan, P., ve Kadercan, B., 2016: 95). Diğer teşebbüs, 2006'da ordunun, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni devletin cumhuriyetçi değerlerine tehdit olarak görmesiyle başlar. Bu dönemde, Adalet ve Kalkınma Partisi karşıtı güçleri harekete geçirmeyi deneyen ordu, muhafazakâr bloğun siyaset ve toplumda yükselen rolünü kırmaya çalışan statüko arayıcı bir aktör olarak tabir edilir. Cumhuriyetçi değerleri muhafaza etmek adına, sivil toplum örgütleri hükümete karşı seferber edilmiş ve siyasete müdahalelerde bulunulmuştur (Yeşiltaş, 2018: 188). Bir başka hamle ise, 2008'de Ergenekon ve Balyoz davaları sürecinde, askerlerin yargılandığı davalarla başlamıştır. Suçlamalara karşı savunma pozisyonuna geçen ordu, siyasete müdahale konusunda pasif konuma düşmüş, ancak sivil-asker ilişkileri hususunda yapısal ya da anayasal bir değişiklik olmamıştır (Jenkins,

2010: 3-9). Bu noktadan hareketle, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin asker-sivil ilişkilerini dönüştürme hedefleri arasında: Hükümetin çözüm önerileri kapsamında sivil-asker ilişkilerini dönüştürme hedefleri: sivilleşme boyutunda; sivil-asker ilişkilerinin demokratik olarak tahkim edilmesine odaklanılıp TSK sivil kontrol altına alınacak, kontrol-denge mekanizmasında güvenlik güçleri arasında bir denge yaratmaya çalışılarak, genel kurmay başkanının ordunun karar alma süreçlerinde hegemonya kurmasını engelleyen ve bazı kuvvetleri genel kurmay başkanına bağlı emir komuta zincirinden ayıran karşı denge oluşturulacaktır. İdeolojik boyutta, Anayasa'ya bağlılık sınırları dahilinde çekirdek subay sınıfı içerisinde fikirsel ve ideolojik olarak bir çeşitlilik yaratılacaktır. Stratejik boyutta, TSK'nin anavatan savunması bağlamında ulusal, bölgesel ve uluslararası stratejik misyonunu yeniden tanımlayan bir dizi hedefler saptanmıştır (Yeşiltaş, 2018: 192). Sayıp dökülen hedefler bağlamında, arındırma dönemi, ordunun rehabilitasyonu ve toplumsal meşruiyetin yeniden kazanımı noktasında TSK'nin yeniden inşasına girişilmiştir. Yeniden yapılanmanın; demokratik sivil denetimin tesis edilmesi, operasyonel etkinliğin inşası ve güvenlik kurumlarının verimliliği gibi hedefler üzerinden yükseldiği görülmektedir.

3. 2016-2023 Dönemi Reel Politik Gelişmeler

2016-2023 dönemi; Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, Arap Baharı öncesinde "komşularla sıfır problem", "Ortadoğu'da düzen kuruculuk", "bölgesel barış", "istikrar", "refah" ve benzeri değerleri geliştirmek için çaba sarf etmiştir. Arap Baharının yaşandığı bu dönemde keskin bir dönüşüm yaşanmıştır. Şöyle ki, Arap Baharı öncesinde, Türkiye ve Beşar Esad'ın ilişkileri iyi ve ileri düzeyde seyretmekteydi. İki ülke arasında düzenlenen ortak bakanlar kurulu toplantılarında vize ve sınırların kaldırılması görüşmeleri yapılmaktaydı. Serbest bir pazar alanı oluşturulması amacıyla Lübnan ve Ürdün ile de ilişkilerin pekiştirilmesi hedefleniyordu. Arap Baharı ile Türkiye'nin Suriye politikası, karşılıklı tehdit, uyarı ve askeri müdahale durumlarına kadar uzanan bir kriz, gerginlik ve çatışma süreci halini almıştır (Gözen, 2011: 2). Bu durum, Arap Baharındaki gelişmelere aşamalı ve reaksiyoner bir yanıt biçiminde gelişmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti, muhaliflerin, Esad yönetimine karşı ayaklandıkları ilk zamanlarda, Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve MİT Başkanı Hakan Fidan Suriye'ye gitmiştir. Erdoğan, Esad ile telefon görüşmesinde, soruna barışçıl bir çözüm bulunması adına çağrı yapmış ve Esad'ın reformlar yaparak muhalefeti ikna etmesini talep etmişlerdir (Ankara-Şam Görüşmesi 2011). Bu ikna sürecindeki amaç, potansiyel bir iç karışıklığın iç çatışmaya dönüşmesini önlemektir. Fakat, Türkiye, ilerleyen zamanla keskin bir tavır almaya başlamış ve Esad'ın iktidarı bırakmasını talep etmiştir. Tayyip Erdoğan'ın Suriye'nin durumu karşısındaki tutum ve tavrı, Türkiye'nin Şam Büyükelçiliğine ve konsolosluklarına saldırılar düzenlenmiştir. Türk bayrakları yakılmıştır. Bu durum karşısında Türkiye, Suriye'ye ambargo koymuştur. Suriye sınırında askeri tatbikatlar düzenlemeye başlamış ve Suriye'den göç eden insanlara ev sahipliği yapılmıştır (Türkiye-Suriye İlişkileri 2011). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin siyasi anlayışında devrimsel hareketlere yer yoktur. Türkiye'nin iç ve dış politikasına sirayet eden olumsuzluklar, hızlı ve radikal bir şekilde değil, sürece yayılarak sükunetle çözümlenmelidir. Devrim ve şiddet reddedilir, reform ve barış ilkesine göre hareket esas alınır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin anlayışına bu felsefenin etki ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim, Tayyip Erdoğan'ın, "her zaman dik duracağız ama dikleşmeyeceğiz, sorun çıkaran taraf olmayacağız" ifadesi bu felsefenin söze yansıyan örneğidir (Recep Tayyip Erdoğan Konuşması 2014).

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin izlemiş olduğu istikrar ve barış yanlısı dış politika, Batı'da ve Ortadoğu'da destek görmüştür. İstikrar ve barışı korumak adına; anlaşma ve uzlaşma, müzakere ve iş birliği gibi yöntemler etkili olmuştur. Dolayısıyla, Mısır ve Libya olaylarının patlak vermesi üzerine ani tepki vermek yerine, diplomasi ve diyalog yöntemi kullanılmıştır. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, Tunus, Mısır ve Libya'ya bizzat kendisinin giderek ya da özel temsilcilerini göndererek soruna çözüm bulma çabası bu geleneğin ve tercihin ürünüdür (Gözen, 2011: 13). Adalet ve Kalkınma Partisi, 2011 seçimleri itibarıyla, İslamcı bir siyasal parti olmadığı iddiasını güçlendirmek adına öne

sürdüğü "muhafazakâr demokrasi" söylemini bırakmıştır. Başkanlık sistemine geçişin gündeme getirildiği 2012 kongresinde Erdoğan, "medeniyet" söylemini partimizin yeni kimliğidir şeklinde ilan etmiştir. Muhafazakâr demokrasi söylemini ve kimliğini geri planda bırakan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin medeniyet söyleminden kasıt "inanınların kardeşliği" anlamına tekabül etmektedir. Milli Birlik ve Kardeşlik anlayışına bu yönüyle bakıldığında, karşımıza kucaklayıcı siyaset anlayışından kutuplaştırıcı siyaset anlayışına yönelim sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin milliyetçi söyleme yöneldiği bu yeni döneminde, muhafazakâr demokrat kimliğini ve bu kimlikte manası gizlenen değerleri geri planda bıraktığını ifade etmek mümkündür.

2011 genel seçimleri sonrasında, Kürt siyasetinden gelen taleplere hükümet tarafından herhangi bir adım atılmamış ve çatışma ortamı hararetlenmiştir. KCK davasına bağlı olarak, 2011 ve 2012 yılında çok sayıda BDP'li yönetici tutuklanmıştır. BDP Belediyelerine yönelik soruşturmalar ve KCK operasyonları, Kürt meselesinin çözümsüzlüğünü çıkmaza sürükleyen bir süreç başlatmıştır (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 740). Irak'ın kuzeyinde kurulan KBY'nin ardından, 2012 yılında Suriye'de tetiklenen iç savaşta kuzeyde oluşturulmaya çalışılan kantonlarla, iktidarın attığı adım, Kürt sorununun jeopolitik denklemde ikincil bir kırılmaya sebebiyet vermiştir. Ortadoğu'daki gelişmeler, bölge ve bölge dışındaki devletlerin ilgi alanına girmektedir. Bu noktada, Kürt sorununun çözümü, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruyabilmesi ve bölgede etkin bir aktör olarak var olabilmesi adına zorunlu hale gelmiştir (Coşkun, 2014: 7-8). Ocak 2013'te başlatılan "Çözüm Süreci", Diyarbakır'da düzenlenen Nevruz kutlamaları sırasında Öcalan'ın mektubu okunarak, kamuoyuna duyurulmuştur. Mektubun içeriğinde; silahlı mücadeleye son verildiği ve PKK militanlarının sınır dışına çekileceği açıklamalarına yer verilmiştir (Kara, 2022: 101). Bakanlar Kurulu kararı ile çözüm sürecine ilişkin, "Çözüm Süreci İzleme ve Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuştur. Akil İnsanlar Heyeti (AİH) aracılığıyla toplumsal destek ve meşruiyet sağlanmaya çalışılmıştır. Parlamentoda kabul edilen "Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun" ile süreç hukuki bir boyuta kavuşturulmuştur (6551 Sayılı Kanun). İki yıllık bir süre sonrasında çözüm süreci önemli bir aşamaya ulaşmıştır. 28 Şubat 2015'te Dolmabahçe Sarayı'ndaki Başbakanlık Ofisi'nde, Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan başkanlığında, İçişleri Bakanı Efkan Ala, Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekili Mahir Ünal ve Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı Muhammed Dervişoğlu temsilciliğinde, HDP heyeti ile bir toplantı düzenlenmiştir. Müzakere süreci boyunca, HDP kanadının politik gündemini; yerel özerklik, etnik-dilsel-dinsel-kimlik politikaları, iktidar paylaşımı ve devlet iktidarının yerleşmesi gibi unsurlar oluşturmuştur. Hükümetin öncelikli şartı ise, örgüt militanlarının sınır dışına çekilmesiydi. Fakat, toplantı sonrasında taraflar arasında uzlaşma sağlanamamış ve iki ayrı metin açıklaması yapılmıştır. Hükümet tarafından sorunun çözümü yolunda bir demokratikleşme perspektifi sunulmuştur. HDP'nin metninde, muğlak bir çerçevede sunulan önerilerin haricinde örgüt militanlarının sınır dışına çekilmesi gibi somut bir uygulamaya dair ifadeye yer verilmemiştir (Çiçek ve Coşkun, 2016: 9-11). Oslo Süreci sonrasında hükümetin çıkardığı en önemli ders, müzakere süreçlerinde başka aktörlerin aracılığına başvurulmamasıdır. Suriye Kürtleri, PYD ve silahlı kanadı YPG'nin uluslararası alanda meşruiyet kazanma çabası, bu örgütlerin ABD, Rusya, Fransa ile kurdukları yakın ilişkiler, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni müzakere sürecinde farklı düşünmeye yöneltmiştir. Bu bağlamda, uluslararası aktörler saf dışı bırakılmış, sorun ulusal sınırlar içinde ulus-devletin meşru ve geleneksel araçlarıyla çözülmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Ortadoğu'daki gelişmelere paralel olarak şekillenen Suriye ve Irak süreci bölgesel dinamiklerin değişimine bağlı olarak olumsuz etkilenmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin temel stratejisi, kriz yönetimleri üzerinden sürecin kontrollü idaresine dayandırılmıştır. PKK-PYD, Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) hedefi doğrultusunda Suriye'nin kuzeyine yöneltmiştir. Dahası, bölgede etkili bir aktör haline gelerek özerk bir yönetim kurma hedefi doğrultusunda Rusya ve ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla olunmuştur. Diğer yandan, HDP-PKK'nın Suriye'deki girişimleri ve 2014 Kobani olaylarını manipüle ederek gerçekleştirdiği kitlesel eylemler, bölgede Kürt milliyetçiliğine ivme

kazandırmıştır. Bunun sonucunda oluşan kamu güvenliği sorunu, hükümetin müzakere sürecindeki yaklaşımını olumsuz etkilemiştir (Kara, 2022: 102).

15 Temmuz 2016'da gerçekleşen FETÖ darbe teşebbüsü hem toplum hem de devlet bünyesinde derin bir güvenlik kaygısı yaratmıştır. Türk siyasal hayatında, darbelerin geçmişine bakıldığında 15 Temmuz darbe girişimi diğerlerinden ayrışır. Darbe girişimi, Türk halkının güçlü direnişi sayesinde bastırılmıştır. Türkiye demokrasisi büyük bir tehlike atlattırılmıştır. Darbe girişimi sonrasında, birçok devlet kurumunda soruşturma başlatılmış, kurum içi idari soruşturmaların yanı sıra darbe girişimine fiili olarak dahil olan veya destek verdiği düşünülen askeri personeller, kamu görevlileri, yargı kademesinde görev yapan hâkim ve savcılar tutuklanmıştır. Adli soruşturmaların yanı sıra, idari soruşturmalar sonucunda birçok kamu görevlisi ve akademisyen açığa alınmıştır (Alkan, 2016: 254-255). Bahse konu olan olaylar silsilesi, partinin siyasal söyleminin sert bir dile evrilmesine sebebiyet vermiş ve bu dönemde devletleşen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin milliyetçi bir dille inşa edilmiş söylemlere başvurduğu görülür. Bu noktada, Türk toplumu iki kutba bölünmüştür. Kutbun bir kanadını Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarına tam destek veren toplum kesimleri, diğer kanadını ise kutuplaştırıcı ve sertleşen siyasal lisana karşı olan toplumsal kesimler oluşturmaktadır. Darbe girişimi sonrasında, Adalet ve Kalkınma Partisi ve MHP iş birliğiyle hazırlanan 2017 Anayasa referandumu ile devlet yapısında radikal bir değişikliği öngören "Başkanlık Sistemi" doğrultusunda iktidarın temerküzü amacıyla olunmuştur. OHAL kapsamındaki uygulamaların yoğun olduğu bu süreçte, Kürt hareketi açısından önemli sonuçlar hasıl olmuştur. Bu kapsamda, HDP'li parlamenterler ve belediye başkanları tutuklanmıştır. Belediye başkanlarının yerine kayyum atanmıştır (Kara, 2022: 105). Darbe teşebbüsü ve artan terör saldırıları, güvenlik endişesini beka endişesine çevirmiş, toplumu ve siyaseti derinden sarsmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, OHAL ve KHK'ler üzerinden FETÖ ve PKK'ya yönelik kararlı bir mücadele süreci başlatmıştır. Hükümet, milliyetçi ve devletçi bir söyleme ve güvenlikçi politikalara yönelmiştir. Bu söylem ve politika değişikliği, siyasi ittifak oluşumunu beraberinde getirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi, siyasi ve idari kadrolarında değişime gitmiştir. 2013'ten itibaren tedrici olarak değişen siyasal konumlanmalar, darbe teşebbüsünden sonra hızlanmıştır. Siyasi gündemi, PKK ve FETÖ ile mücadele meşgul etmekteydi. Bu durum, siyasi duruşlarını bu örgütlere karşıtlık üzerinden kurgulayan ulusalcı ve milliyetçi yapıları Adalet ve Kalkınma Partisi ile yakınlaştırmıştır. Bu siyasi ittifak haritasının en önemli siyasal gelişmesi, 2007'den beri ulusalcı-milliyetçi kaygılarla AK Parti'ye karşı CHP ile omuz omuza siyaset yapan MHP'nin saf değiştirerek Adalet ve Kalkınma Partisi ile yakınlaşması olmuştur (Ete, 2018: 301-302).

16 Nisan 2017 referandumunda evet bloğu; Adalet ve Kalkınma Partisi, MHP, BBP ve Hüda-Par'dan oluşurken, hayır bloğu; CHP, HDP, SP ve MHP'li muhaliflerden oluşmaktaydı. Evet bloğu; vesayet kurumlarının siyaseti etkileme ihtimallerinin sonlandırılması, yürütmeye çift başlılığın ortadan kaldırılması, koalisyon hükümetlerine mahal bırakılmaması, güçlü yürütme, siyasi istikrar ve on beş yıllık icraatların devamı gibi argümanlarla sistem değişikliğine destek talebinde bulunmuştur. Hayır bloğu; siyasetin gücünün azaltıldığına, tek adam rejiminin getirildiğine, denge ve denetim mekanizmalarının kaldırıldığına dikkat çekerek değişikliğin reddedilmesini savunmuştur (Esen ve Gümüşçü, 2017: 2-3). Nitekim, 16 Nisan 2017 referandumu %51,6 oy oranıyla evet lehine sonuçlanmıştır. Fakat, 1 Kasım seçimleri ile kıyas edildiğinde seçmen tabanında yaşanan %10'luk kayıp MHP ile ilişkilendirilmiş ve hayır bloğunda yer alan MHP'li muhalifleri umutlandırmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi-MHP ittifakı, MHP'nin bu ittifaka katkısı tartışmasını gündeme açmıştır. Referandum sonuçlarından umutlanan MHP'li muhalifler, 25 Ekim 2017'de Meral Akşener başkanlığında partileşmeye gitmişlerdir (Konda Analiz Raporu 2017). 16 Nisan referandumunda kabul edilen anayasa değişikliği, sistem değişikliğinin gerçekleşmesini birlikte yapılacak Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerine bağlamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi ve MHP, Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı adaylığı ve Cumhurbaşkanlığı bünyesinde genel seçimlere katılma konusunda karar birliğine varmıştır. Muhalefet,

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine her partinin kendi adayıyla, genel seçimlere ise Millet ittifakı çatısı altında katılmayı kararlaştırmıştır. Cumhur ittifakı, 15 Temmuz darbe teşebbüsü sonrasında birliktelik ve yeni siyasal sistemin hayata geçirilmesini amaç edinmiştir. Millet ittifakının varlık gerekçesi, seçim barajını etkisiz kılma ve yeni siyasal sistemden duyulan hoşnutsuzluk olmuştur (Ete, 2018: 305). 24 Haziran seçimleri, Erdoğan'ın ilk turda %52,6 oy alarak Cumhurbaşkanı seçilmesiyle, Cumhur ittifakının da %53,6 oy alarak 344 Milletvekili ile Meclis çoğunluğunu elde etmesiyle sonuçlanmıştır. CHP, İYİ Parti ve SP'den oluşan Millet İttifakı ise %33,9 oy oranı ile Mecliste 189 sandalye kazanımına kavuşmuştur (Konda Analiz raporu 2018). Bu ekseninde, bahse konu olan seçimin en önemli sonucu milliyetçi siyasetin güçlenmesi olmuştur. Vesayet tasfiye süreci sonrasında, yeni siyasal sistemin tesisine yönelik müdahaleler, Erdoğan'ın kriz anlarında sığınılan beka siyasetine yönelmesine ve milliyetçi söyleme tutunmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, bu evrede Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yöneldiği yeni siyasal söylem ve politikaların milliyetçi siyaseti güçlendirdiğini ifade edebilmek mümkündür.

Adalet ve Kalkınma Partisi, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında yükselen ataklara beka-kuşatılmışlık ve istikrarsızlık kaygılarını öne çıkaran popülist bir milliyetçi söylem ve güvenlik politikaları ile karşılık vermeyi tercih edince "milliyetçilik" Adalet ve Kalkınma Partisi siyasetinin merkezine konulmuştur. Beka kaygısı üzerinden revize edilerek geliştirilen söylem ve politikaların en önemli göstergesi Adalet ve Kalkınma Partisi-MHP ittifakıdır. Sistem değişikliğini mümkün kılan Anayasa değişikliği ve 16 Nisan referandumu, OHAL düzenlemesi, ittifak yasası, seçimlere Cumhur ittifakı altında ve Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığını destekleme kararıyla gidilmesi gibi düzenlemeler bu evrilmenin önemli yansımalarıdır (Ete, 2018: 316). Siyasal kutuplaşmayı derinleştiren 2023 seçimleri, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kaybettiği oyların muhalefet bloğuna geçmediğini göstermektedir. MHP'nin son seçimden itibaren sadece 1 puan kaybetmesi, Cumhur İttifakı'nın bir diğer bileşeni olan Yeniden Refah Partisi'nin %2,8 oy oranına ulaşmasıyla Cumhur İttifakı parlamento çoğunluğunu kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci tura kalırken, seçim sonuçları Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Türkiye'nin tüm bölgelerinden dengeli bir şekilde oy alabildiğini göstermektedir. Cumhurbaşkanı seçiminin ikinci tur oylamasının sonunda Recep Tayyip Erdoğan %52,2, Kemal Kılıçdaroğlu ise %47,8 oranında oy almıştır (Konda Analiz Raporu 2023). Özetle, bu dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin beka siyasetine yöneldiği ve milliyetçi söyleme tutunduğu görülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın yöneldiği yeni siyasal söylem ve politikaların milliyetçi siyaseti güçlendirdiğini ve beka söylemlerinde Erdoğan'ın kendisini halk iradesinin tezahürü olarak tasvir ettiğini ifade edebilmek mümkündür. Dolayısıyla, beyanat verilen söylemlerde milli iradenin bir tecellisi olarak "biz" kavramı sıklıkla zikredilmektedir. Recep Tayyip Erdoğan, "Cumhurla Cumhuriyet'in arasındaki duvarları yıktığımız gibi..." ifadesiyle, kendisini halkın temsilcisi, milli bekanın ve milli iradenin teminatı olarak tezahür etmektedir. Bu dönem özelinde, "biz ve onlar" karşıtlığı ekseninde siyasal kutuplaşmaya dayandırılan söylemlere sıklıkla başvurulduğu görülür. "Biz" kavramının kullanılırken, ülkenin birlik ve bütünlüğünün tehlikede olduğu mesajı beka kavramı aracılığıyla ifade edilmiştir.

4. Söylem Kuramı

Söylem, söyleyiş ve telaffuzdur. Kalıplaşmış söz ve ifadeleri karşılayan bir kavramdır. Kavramın sözlük anlamı dışında bilimsel alt yapısı incelendiğinde, her söylem vermek istediği gizli bir mesaj, ideoloji ve düşünce vardır (Eagleton, 1996: 256). Söylem, söylem sahibinin amaç ve değerlerini yansıtan dilin kullanım biçimidir. Söylenebilir veya söylenemez olanı betimler, tanımlar ve sınırlar (Oktar ve Yağcıoğlu, 1996: 332). Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda bir yapı arz eder. Günlük hayatta kullanılan dil pratiğidir (Sözen, 1999: 20). Söylemin yasaklayıcı yönü bulunmaktadır. Şöyle ki, dilden dökülen her şey her yerde ifade edilemeyeceğinden siyasal, kültürel ve

ekonomik açılardan çeşitli sebeplerle baskı altında olan toplulukların sessizliği de bir söylem olarak kabul edilmektedir. Başka bir anlatımla, bazen sessizlik de bir söylem şekli olarak kabul edilmektedir. Söylem, sosyal gerçeklikler hakkında fikir sahibi olma yollarından birisidir (Sözen, 1999: 14). Konuşmacının kültürel, politik, tarihi ve ekonomik perspektifini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ideolojik bir yapı içermektedir. Her söylemde saklı bulunan bir mesaj ve mana bulunmaktadır. Bazen, jest ve mimiklerin dahi söylem niteliği taşıdığı ifade edilmektedir (Doyuran, 2018: 307). Tartışmalarda, söyleyen ve dinleyicinin ideolojileri doğrultusunda birbirlerini etkiledikleri görülmektedir. İdeolojiler, söylemler üzerinden şekillenmektedir. Bir söylem, söyleyenin tutum, davranış, konuşma tarzı ve değer yargılarını yansıtır (Günay, 2013: 25). Söylem, durumdan ayrı değerlendirilemez, bireylerin eylem, düşünce ve değer yargılarına söylem sayesinde ulaşılmaktadır (Keskin, 2015: 29). Bireylerin, kelimelerle anlatamadıklarını anlamlandırabilmek söylemin analiz edilmesi ile mümkün olmaktadır (Doğan, 2009: 27). Bir anlatımda yalnızca içeriğe bakılmaz. Kimin söylediğine, ne amaçla söylediğine, kime hitap ettiğine odaklanır (Güngör, 2020: 4). Söylem yaklaşımı, bir ifade veya düşüncenin mikro anlamda ifade ediliş biçimine ve mesajların tematik bütünlüğüne odaklanır (Aydoğan ve Karaarslan, 2017: 124). Söylem kavramı, sosyaldır. Sözcüklerin manası, söyleyenin kelimeyi nerede ve kimin için kullandığına göre değişkenlik gösterir. Söylem analizi, en doğru şekliyle sözel veriler ile yapılmaktadır (Güngör, 2020: 5). Dil, kullanım alanı ve içeriği itibarıyla esnek bir yapıda olduğundan, aynı kelimeler kullanılsa dahi farklı anlamlar çıkabilir. Söylem analizi, karşımızdakini daha net anlayabilmek adına sözün söylendiği şartları çözümlenmeyi, söylemin bağlamını anlamlandırmayı, yani bir nevi niyet okumayı gerektirir. Bir söylemde, değişen ve dönüşen bilgi yapıları incelemeye alınır. Söylem analizinde, metinlerin semantik yapısı analiz edilir. Söylemlerin dilbilimsel ve sosyo-kültürel boyutları ele alınır (Sözen, 2017: 15-16).

Kavramın tarihsel anlamda geçmişine bakıldığı zaman, IX. Yüzyılda pozitivism, bilimselliği nicelik ile ölçmekteydi. Bu doğrultuda, nicel analiz yöntemleri gelişmiştir ve geçerlilik kazanmıştır. Moderniteden post-moderniteye doğru geçilirken, karşıtlıklar anlayışına dayalı düşünce yapısından çoğulcu düşünce yapısına geçilmiştir. Bu geçişle, doğa-kültür, rasyonel-irrasyonel gibi karşıtlıklara dayalı ikili düşünce sistemleri incelenmeye başlamıştır. Modern dönemde nicelik, tarafsızlığın ve bilimselliğin ölçütü olarak kabul edilmiştir. XX. ve XXI. yüzyıllarda gelişen ve günümüzde etkisini devam ettiren post pozitivist düşünceye göre sosyal gerçeklik temel veri kabul edilmektedir. Böylece, nicelik analizleri yerini nitelik analizlerine devretmiştir (Van Dijk, 1985: 1-2). Bilimsellik, sadece sayı ile ölçülebilen bir kavram değildir. Sosyal gerçeklik ve bağlam kavramları da bilimselliğin alanına dahil olan parametrelerdir. İnsanları doğa yasaları ile açıklamanın yetersiz kalması hasebiyle objektivite terk edilmiş ve sübjektivite kabul görmeye başlamıştır. Post-modern düşünceye göre, insanlar irade sahibi ve öngörülemez varlıklardır. Nicelik analizi, anlık ölçümler yapmaktadır. Nitelik analizi daha çok süreç odaklanmaktadır (Arslan, 2020: 6).

Nitelik analizi yöntemlerinden biri olan söylem analizi, yoruma dayanır. Söylem kavramı, köken olarak Latince'de gidiş gelişler anlamına gelen "discurrere" ve eritme manasındaki "discursus" kavramlarından doğmuş ve zamanla çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Söylem analizinin geçmişi, Eski Yunan'a kadar götürülmekle birlikte, çağdaş anlamda 1960'lı yıllarda sosyal bilimlerde gelişerek bugünkü kapsamına ulaşmıştır (Van Dijk, 1985: 1-7). Söylem analizinin yapısı; Saussurecü anlayışa dayanan yapısal dilbilim, Wittgenstein'in dilsel felsefesinden yararlanan post-pozitivism ve dil felsefesinde Gadamer ile hermeneutiğe dayanan üç sacayağından oluşmaktadır. Bu görüşler, söylem analizinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur (Sözen, 2017: 79). Çok boyutlu, fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analiz yöntemi olan söylem analizi, dili bir pratik olarak inceler. Dilin kullanıldığı anlamı çözmeyi, gönderici ile alıcı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedefler. Söylem analizi, içinde farklı anlamların gizli olduğu anlam mübadelelerine odaklanır. Sosyal

araştırmalarda bir yöntem olarak kullanılan söylem analizi, verilerden, analizlerden ve sonuçlardan oluşmaktadır (Fairclough, 1998: 8-9).

Söylem analizi, kelimelerin anlamlarını cümle içerisindeki görevine göre anlamlandırır. Bir başka deyişle, söyleyenin kastetmek istediği mana esas alınır. Söyleyen kişinin sözlük anlamının dışına çıktığı noktada bağlam devreye girer. Bağlam, söylemin içinde bulunduğu her türlü koşuldur. Bu koşullar; kültür, ortam, yaş, cinsiyet, statü, sınıf, incelemeye alınan dönemdeki olaylar gibi unsurları içermektedir. Dolayısıyla, önemli olan söylenen değil, kastedilendir. Bağlam, söylem analizini diğer çalışmalardan ayırır. Sosyal bilimlerde yapılan birçok çalışma bağlamdan kopuktur. Bir anlatımda bağlamı anlamak, dış etkenleri anlamayı gerektirir. Bağlamı göz ardı etmek, iç ile dış arasındaki etkileşimi kurmayı ortadan kaldırır (Arslan, 2020: 8). Saussure'ün yapısalcı dil çalışmaları, sosyal alanda gerçekleşen kuralları dil aracılığı ile anlamayı hedeflemektedir. Dil, sosyal yapıda kurucu bir unsurdur. Foucault ve post-yapısalcı dil çalışmaları, yapı-söküm yöntemi ile iktidar pratiklerini açığa çıkarmaya çalışır (Yetim ve Erdağ, 2018: 91). Bu kapsamda, araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilmesi gereken metinler dönemlere ayrılarak sınırlandırılmıştır. Söylem analizi yöntemiyle her bir eylemin arka planında yatan tarihsel geçmiş ve sebeplere ulaşmak ve söylem sahibinin kitleleri etkilemek adına ne tür söylemlere ve yöntemlere başvurduğunu açıklayabilme amacıyla olunmuştur.

5. 2002-2009/2016-2023 Dönemleri Söylem Analizi

“Türkiye'nin değerleriyle, kurumlarıyla, toplumuyla, devletiyle çatışmadan, adaleti gözetilen bir yönetim eliyle sosyal, siyasal, hukuki ve ekonomik meselelerini halledebileceğini savunduk. Her zeminde toplumsal barışın ve huzurun kalkınmanın temel dinamiği olduğunu söyledik. Israrla, ülkemizin adalete ve kalkınmaya, istikrara ve refaha ulaşmasında güven esasının her alanda hissedilmesi gerektiğini söylüyoruz. Yönetimde güven unsurunun ne kadar önemli olduğunu yaşadığımız günler çok açık ve net olarak göstermektedir. Şimdi içinde bulunduğumuz özel şartlar dolayısıyla güvenlik kavramı da hayati derecede önem kazanmıştır. Bu noktada ülkemizin temel konularında en çok vefa gördüğümüz halkımıza büyük şükran borçluyuz (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 1 Nisan 2003).”

Erdoğan'ın bu aktarımı incelendiğinde; kompozisyon metninin "güven" kavramı üzerine inşa edildiği görülür. Erdoğan'ın bu anlatı kalıbında, "adalet", "güven" gibi söz öbeklerini tercih etmesi, söylemin, biz ve onlar karşıtlığı ekseninde siyasal bir kutuplaşmaya dayandırılmak istendiğini göstermektedir. Erdoğan metnin söyleminde, adaletli bir yönetim sistemi üzerinden güvenlik kavramına yapılan atıfla kendisini bu cenahın güvenli ve adaletli kanadı olarak tariflerken, "onlar" kısmını oluşturan ordu ve MGK için güven unsurunun problemli kanadı olarak betimlenen bir anlamsal çerçeveyi tercih etmiştir. MGK yapısında değişikliğe gidilmesinin sebebini, "içinde bulunulan özel şartlar dolayısıyla güvenlik kavramının hayati derecede önem kazanması" gerekçesine bağlayan Erdoğan, metnin söylemini "istikrar", "toplumsal barış" ve "güven" gibi vurgularla biz ve onlar karşıtlığını ekseninde tek boyutlu bir anlamsal kapanmaya tabi tutmuştur. Metin ana ekseninde retorik olarak iki karşıtlık üzerine inşa edilirken, semantik açıdan "yönetimde güven unsurunun ne kadar önemli olduğunu yaşadığımız günler çok açık ve net olarak göstermektedir" aktarımıyla olayın ardalan-bağlam bilgisi verilmeden sorumlular ve kullandıkları yöntemlere ilişkin bir anlatı inşa edilmiştir. Sentaktik açıdan ise, "ülkemizin adalete ve kalkınmaya, istikrara ve refaha ulaşmasında güven esasının her alanda hissedilmesi gerektiğini söylüyoruz" anlatısıyla aktif yapıda bir anlatım kalıbı tercih edilmiştir.

“Aziz milletin temsilcileri olarak buradan bir kere daha ilan ediyoruz: Demokratikleşme adımlarımızı istismar etme cüretinde bulunarak, bu devletin rejimini, anayasal düzenini, üniter yapısını, laik, demokratik sosyal bir hukuk devleti olmasını, sosyal barışını, birlikte yaşama iradesini sulandırmaya çalışmak, bu milletin tüm fertlerine tek tek ve milletin varlığına topluca siyasi suikaste yeltenmek demektir. Kendi siyasi konforları adına bu milletin huzurunu bozmak isteyenler bilsinler ki, etle tırnak birbirinden ayrılmaz. Devletiyle, milletiyle, rejimiyle, üniter yapısıyla, anayasal

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politikası ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki**Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması**

düzeniyle, demokratik cumhuriyetiyle ve sosyal barışıyla bu ülke aynı ruh köküyle yoğrulmuştur ve aynı ışığa yürümektedir. Ve herkes bilsin ki, din milliyetçiliği, bölge milliyetçiliği ve etnik milliyetçilik adına üretilen siyasetlerin son kullanma tarihi geçmiştir. Aziz milletimiz bu siyaset biçimlerinin "siyasi kanserojen" madde taşıdığını çok iyi bilmektedir. Bize düşen, bu büyük ülkenin bütünlüğünü gözden kaçırmadan yolumuza devam etmektir. Yaşasın devletimizin bekası, yaşasın milletimizin selameti, yaşasın Türkiye, her şey Türkiye için! (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 14 Aralık 2004)."

Bu aktarımla Erdoğan'ın "demokrasi", "hukuk devleti" gibi anlatı kalıplarını tercih etmesi, yargıda demokratik ve sadeleşmiş süreçlerin oluşturulması hususuna dikkat çekmek istediğini göstermektedir. Erdoğan metnin söylemini, toksik dozu yüksek siyasi kanserojen olarak tasnif ettiği "din milliyetçiliği", "bölge milliyetçiliği" ve "etnik milliyetçilik" gibi kavramları kullanarak siyasal bir kutuplaşmaya dayandırmıştır. "Kendi siyasi konforları adına bu milletin huzurunu bozmak isteyenler" anlatısıyla askeri yönetime provake edici bir söylem diliyle gönderme yapılırken, "Bize düşen, bu büyük ülkenin bütünlüğünü gözden kaçırmadan yolumuza devam etmektir" söylemiyle, kendinden emin ve güvenilir bir devlet adamı imajında konumlandırılan anlamsal bir çerçeve tercih edilmiştir. Biz ve onlar karşıtlığı üzerinden tek boyutlu bir anlamsal kapanmaya tabi tutulan metnin semantik açıdan, "Demokratikleşme adımlarımızı istismar etme cüretinde bulunarak, bu devletin rejimini, anayasal düzenini, üniter yapısını, laik, demokratik sosyal bir hukuk devleti olmasını, sosyal barışını, birlikte yaşama iradesini sulandırmaya çalışmak, bu milletin tüm fertlerine tek tek ve milletin varlığına topluca siyasi suikaste yeltenmek demektir" anlatısıyla olayın ardalan-bağlam bilgisi verilmiş ve sebep sonuç ilişkisinde ise üstü kapalı bir anlatım tarzıyla darbe girişimlerine gönderme yapılmıştır. Sentaktik bağlamda ise "bize düşen, bu büyük ülkenin bütünlüğünü gözden kaçırmadan yolumuza devam etmektir" gibi anlatı kalıplarıyla aktif yapılı bir anlatı inşa edildiği görülmektedir.

"Bize göre milletimizin en bariz vasıflarından biri bin yıllardır aile değerlerini gözümüzün ışığı gibi korumamız, kadını baş tacı edinmemizdir. Bu temel inancımızdan dolayı toplumsal düzenimizin merkezinde yer alan aile yapımız bütün saldırılara, bütün olumsuzluklara rağmen dünyanın en güçlü ailesi yapısıdır. Aile, bizim kültürümüzde anne, baba ve çocukları aşan; dedeleri, nineleri, teyzeleri, halaları, amcaları, dayıları hatta komşuları da içine alan, onları himaye eden, gözeten, sahiplenen bir maddi ve manevi şemsiyedir. Birçok milletten bizi farklı kılan en önemli sosyolojik özelliğimiz, karakterimiz aile müessesine verdiğimiz önemdir. Bu önem sadece maddi bir kan bağı değil, aynı zamanda manevi bir sorumluluktur. Kadın ve aile güçlü olacak ki, toplumsal dokumuzu, millet olma vasfımızı muhafaza edelim (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 6 Mart 2007)."

Bu aktarımda, "aile" ve "kadın" gibi kavramların kullanılması, güçlü aile vurgusundan hareketle kadına atfedilen önemin muhafazakâr bir dille inşa edildiğini göstermektedir. Recep Tayyip Erdoğan metnin söyleminde, kadını dinsel referanslarla ele almış ve "bütün saldırılar, "bütün olumsuzluklar" gibi anlatımlarla söylemin merkezini biz ve onlar karşıtlığı eksenine dayandırmıştır. Semantik açıdan, "kadın ve aile güçlü olacak ki, toplumsal dokumuzu, millet olma vasfımızı muhafaza edelim" ifadesiyle ardalan-bağlam bilgisi verilmemiş ve pasif yapılı cümlelerle inşa edilmiş anlamsal bir çerçeve tercih edilmiştir.

"Türkiye'de demokrasinin, hukuk devletinin, özgürlüklerin çitasını yükseltmek yolunda samimi bir gayret içindeyiz. Amacımız, Türkiye'yi Avrupa Birliği standartlarına ulaştırmak, demokrasimizi daha ileri noktalara taşımaktır. 70 milyonun mesuliyetini yüreğinde hisseden, bu ülkenin bütün vatandaşlarını adaletle, merhametle bağrına basan, bu ülkenin istisnasız bütün evlatlarının hukukunu koruyan bir anlayışla yolumuza devam ediyoruz. Herkesin bahtını açmaktan, her vatandaşımızın yüzünü güldürmekten, toplumumuzun her kesiminin sorunlarına aynı duyarlılıkla yaklaşımdan başka derdimiz yoktur, olamaz. Herkes emniyet içinde olsun, herkes

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politikası ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki

Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması

güven içinde olsun, herkes demokrasinin, temel hak ve özgürlüklerin kazanımlarından istifade etsin istiyoruz (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 12 Şubat 2008)."

Bu aktarımda Erdoğan'ın, "hukuk devleti", "adalet", "insan hakları" gibi kavramları tercih etmesi, Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine ulaştırılma amacıyla sarf edilen gayrete dikkat çekmek istediğini göstermektedir. Erdoğan metnin söyleminde "bütün vatandaşlarını adaletle, merhametle bağrına basan, bu ülkenin istisnasız bütün evlatlarının hukukunu koruyan bir anlayışla yolumuza devam ediyoruz" anlatısını kullanarak kendisini ülkesine adayan samimi bir lider olarak konumlandırmıştır. Semantik olarak, "samimi bir gayret içindeyiz", demokrasimizi daha ileri noktalara taşımak", "başka derdimiz yoktur" gibi anlatımlarla ardalana bağlam bilgisinin vermediği, sentaktik olarak aktif yapılı cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

"Her zaman söylediğim gibi teröre verilecek en güzel cevap birlik ve beraberliğimizi korumamız, kardeşlik duygusuyla birbirimizle daha fazla kenetlenmemizdir. Diyarbakır ve bölge halkı terör ortamının olumsuzluklarından çok çekti, büyük bedeller ödedi. Son dönemdeki gelişmelerle geleceğe dair ümitleri artan Diyarbakırlı kardeşlerimiz huzur ortamının devam etmesini, bu tür terör eylemleriyle huzurlarının bozulmamasını arzuluyor. Almanya'da bir devlet televizyonunda Alevi vatandaşlarımızı rencide eden bir yayın yapılmasının bizi çok üzdüğünü belirtmek istiyorum. Söz konusu yayında yer alan çirkin ima ve ithamlar İslam dinine ve milletimizin en önemli ortak değerlerinden olan aile geleneklerine bağlı Alevi vatandaşlarımız başta olmak üzere bütün milletimizi derinden üzmüştür. Gerek Diyanet İşleri Başkanlığımız gerek Dış İşleri Bakanlığımız ve vatandaşlarımız buna karşı tepkilerini dile getirdiler (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 8 Ocak 2008)."

Bu aktarımda Erdoğan'ın, "birlik", "beraberlik", "kardeşlik", "kenetlenmek", "Alevi" gibi anlatı kalıplarını kullanması, bölücü ve ayrılıkçı hareketlerle mücadele hususuna dikkat çekmek istediğini göstermektedir. Erdoğan metnin söyleminde, kendisini ülke sorunlarının çözümüne adayan bir lider olarak halktan beklediği desteği söylemlerine aktarırken, karşıtlarına üstü örtülü bir anlatım tarzıyla göndermede bulunmuştur. Semantik açıdan, "kardeşlik duygusuyla birbirimizle daha fazla kenetlenmemizdir" anlatımıyla ardalana bağlam bilgisi verilmemiş, aktif yapılı cümlelerle inşa edilen anlamsal bir çerçeve tercih edilmiştir.

"Bu ülkede artık emirleri başkalarından alan değil sadece ve sadece milletinden alan bir Hükümet var, bir ordu var, bir devlet var. İşte şimdi buradan açıkça söylüyorum; çatlasanız da patlasanız da Türkiye'yi durduramayacaksınız. 2023 hedeflerimize ulaşmamıza engel olamayacaksınız. Büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasının önünü kesemeyeceksiniz. 2053 ve 2071 vizyonlarımızın yükselişini engelleyemeyeceksiniz. Ok yaydan çıktı artık. Türk milleti üzerindeki asırlık külleri silkeleyerek kadim medeniyetinin inkişaf ateşini yeniden alevlendirmiştir. Bu yolda milletimizle birlikte olan büyük Türkiye'deki yerini alır. Kendisine saf olarak milletimizin karşısını belirleyen ise kaderine razı olur. Önümüzdeki denklem işte bu kadar basittir (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 20 Mart 2018)."

Bu aktarımda Erdoğan'ın "emir", "başkaları", "hükümet", "ordu" gibi anlatı kalıplarını tercih etmesi metnin ekseninin vesayet odaklarına yapılan atıfla "biz ve onlar" karşıtlığı ekseninde siyasal bir kutuplaşmaya dayandırılmak istendiğini göstermektedir. Erdoğan, muktedir bir söylemle ifade ettiği "büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasının önünü kesemeyeceksiniz" anlatımıyla sivil iradenin önemine dikkat çekmiş ve karşıtlarına provake edici bir dil kullanmıştır. Semantik açıdan, "...2053 ve 2071 vizyonlarımızın yükselişini engelleyemeyeceksiniz" gibi anlatımlarla ardalana bağlam bilgisi verilmiş, aktif yapılı cümleler kullanılmıştır.

"Bu ülkenin başörtülü hanımlarına Suudi Arabistan'a gidin demek, faşistliğin en sefil halidir. Bir konserden çıkan başı açık, başı örtülü kızlarımıza sataşıp, Suudi Arabistan'a gidin,

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politikası ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki**Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması**

burada ne işiniz var diyenlerin halini düşünün. Adı da neymiş, sanatçıymış, buyurun. Bu ülkede insanların yaşam biçimiyle uğraşan CHP zihniyetidir. AK Parti, tam aksine, yaşam çeşitlerini garanti altına alan bir siyasi zihniyettir (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 8 Ocak 2019)."

Bu aktarımda Erdoğan'ın, "insanların yaşam biçimi", "uğraşmak", "CHP" gibi sözcük kalıplarını kullanması, ana muhalefetin merkeze alınarak metnin söyleminin biz ve onlar karşıtlığı ekseninde siyasal bir kutuplaşmaya dayandırılmak istendiğini göstermektedir. Erdoğan metnin söyleminde, kendisini yaşam çeşitlerine saygı duyan siyasal bir aktör olarak konumlandırırken, karşıtları için "insanların yaşam biçimiyle uğraşan" anlatımıyla olumsuz ve provakatif bir retorik üretmiştir. Semantik açıdan, "AK Parti, tam aksine, yaşam çeşitlerini garanti altına alan" cümlesiyle ardalan-bağlam bilgisi verilmemiş, aktif yapılı cümlelerle inşa edilen anlamsal bir çerçeve tercih edilmiştir.

"Anayasa ve yasalarımızı, demokrasimizi, hak ve özgürlükleri kalkınma mücadelemizi destekleyecek adımlarla geliştirmek için her yola çıktığımızda çareyi başka elde değil hep burada aradık. Temel hakların anayasa konusu olmaması gerektiği inancımızı mahfuz tutarak, ülkemizin geçmişten bugüne yaşadığı acıların bir daha tekerrür etmemesi için kendi teklifimizi hazırladık (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 1 Şubat 2023)."

Erdoğan'ın metnin söyleminde, "çare", "başka elde değil", "burada aradık" gibi anlatı kalıplarını tercih etmesi, kendisinden ve icraatlarından emin bir devlet adamı sıfatıyla temel haklar ve anayasa ilişkisine dikkat çekmek istediğini göstermektedir. Retorik açıdan, tam olarak karşıtlıklar eksenine dayandırılmayan ve liberal bir dille inşa edilen metnin söyleminde, "geçmişten bugüne acıların bir daha tekerrür etmemesi" anlatısıyla üstü örtülü bir anlatım tarzıyla ana muhalefete göndermede bulunulmuştur. Semantik açıdan, "...kendi teklifimizi hazırladık" cümlesiyle ardalan-bağlam bilgisi verilmemiş, sentaktik olarak aktif yapılı cümleler kullanılmıştır.

"Köken ve mezhep üzerinden siyaset yapıyorlardı. Bugün de milleti bölmeye çalışıyorlar. Bizim gündemimizde sadece ülkeye, millete, insanlığa, hizmet var, muhalefetin gündeminde ise bolca ayak oyunu var (Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 29 Kasım 2023)."

Bu aktarımda Erdoğan'ın, "köken", "mezhep", "siyaset", "yapmak" gibi sözcük kalıplarını tercih etmesi, metnin söyleminin biz ve onlar karşıtlığı ekseninde siyasal bir kutuplaşmaya dayandırılmak istendiğini göstermektedir. Erdoğan metnin söyleminde, kimlik siyasetinden bağımsız bir siyasi perspektifi olduğunu ön plana çıkarmaya çalışırken, karşıtları için "...bolca ayak oyunu var" gibi tabirlerle provakatif bir retorik üretmiştir. Semantik açıdan, ardalan-bağlam bilgisi verilmemiş, sentaktik olarak aktif yapılı cümleler inşa edilmiştir.

6. Reel Politikasının Siyasal Söylem Dili Üzerindeki Etkileri ve Karşılaştırılması

Bahse konu edilen bu gelişmelerin siyasal söylem dili üzerindeki etkileri 2002-2009/2016-2023 dönemleri baz alınarak karşılaştırıldığında;

2002-2009 dönemi için, muhafazakâr demokrat kimliğiyle öne çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakâr ancak değişimci yönüyle diğer merkez sağ siyasal partilerden farklılaştığı görülür. Şöyle ki, Millî Görüş Geleneği içerisinde gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, iktidarıyla beraber, Cumhuriyet'in kazanımlarıyla barışılması, Batı eleştirisinin bırakılması gibi unsurlarla karakteristiği olan Millî Görüş çizgisinden ayrılmıştır. Fakat bu ayrışma, dini referanslara dayalı siyaset yapılması anlayışına işaret etmemektedir. Nitekim, dini hassasiyetler göz ardı edilmemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi ve Millî Görüş arasındaki fark söylemsel yönüyle ön plana çıkmaktadır. Farklılıkları, zenginlik olarak kabul eden parti, farklı dillerde yayın ve kültürel faaliyetler serbestisinin sağlanması gibi bütünleştirici müdahaleler sayesinde kitleselleşmiştir. Böylece, kendisine meşruiyet alanı açan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakâr demokrat kimliği, evrensel muhafazakârlık değerlerini ön

plana çıkarırken, liberal-demokratik değerleri merkezine katmıştır. Çoğulcu demokrasi anlayışından yükselen eklektik karakteristiğiyle, devlet kavramı vurgusu bırakılmıştır. Devlet vurgusu, millet kavramı vurgusu ile ikame edilmiştir. Muasır medeniyetler seviyesine erişebilme amacıyla dünyaya açılım sağlanmıştır. Hizmet odaklı bir siyaset anlayışı benimsenmiş, ussal söylemlerden ziyade yerel değerlere vurgu yapılmıştır. Özellikle bu dönemde, Batı kavramı ve vurgusuna önem verilmiştir. Ancak, ulusal değerler göz ardı edilmemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin din anlayışı, muğlaklaşmış din ve inanç vurgularını içermez. Din, birleştirici ve değer üretici bir unsur olarak politikasının temelini oluşturur. Laiklik, demokrasinin vazgeçilmez bir şartı ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görülür. Bütün inanç değerlerine saygı ilkesi ile toplumsal barışın tesisine önem verilir. Dil, din, ırk, köken gibi ayrımcılık çizgisinde siyaset anlayışı benimsenmemektedir. Bu itibarla incelemeye esas alınan bu dönemde; Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ılımlı ve yumuşak vurguların ağır bastığı siyasal söylem dilini tercih ettiği görülmektedir. İktidarını meşrulaştırma çabaları ekseninde kuşatıcı, kucaklayıcı ve birleştirici söylemlerle inşa edilen siyasal bir dilin hâkim olduğu tespitine varılmıştır.

2016-2023 dönemi; partinin birçok kırılma noktasını tecrübe ettiği döneme işaret etmektedir. 2010 sonrası dönüşmeye başlayan liberal-muhafazakâr kimlik milliyetçi muhafazakâr bir hal almaya başlamıştır. Siyasal söylem diline kadar sirayet eden bu değişim, "devlet" ve "beka" kavramları ile kendisini görünür kılmıştır. Bu dönemde, halkın desteğini arkasına alan ve meşruiyetini muktedir kılan Adalet ve Kalkınma Partisi, milliyetçi kimliğini öne çıkarmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin söylemlerinde kimlere-hangi duygu yükü ile seslendiği irdelendiğinde; "millet-devlet-iktidar-demokrasi-Türkiye" gibi kavramlarla oluşturulan cümleler siyasal söylem diline sirayet eden hitap şeklidir. Bu hitap şekli ile direkt olarak "halkı" hedef alındığı görülmektedir. Hitabetinde vurguladığı, "diyeceğiz, yapacağız, olacağız, alacağız, koyacağız, kaldıracağız" gibi "biz ve geleceği" içeren sözcüklerle siyasette birlik ve beraberlik içerisinde "muktedir olma" hedeflenmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin politik diline yansıyan emir kipleri, "bakın, bakacağım, bakacağız, yapacağız, olacaksınız" gibi gelecek zamanı içeren sözcüklerle harmanlanınca ortaya hem kucaklayıcı hem buyurgan bir hitap şekli çıkmıştır. Ancak, tercih edilen bu politik dil, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçmeni tesir altına almadaki önemli bir stratejisidir. Siyasal söylem dilindeki koşulsallık kipleri, "yaşıyorsam, yaşıyorsak, yapıyorsam, yapıyorsak" gibi şimdiki zamanı içeren sözcüklerle inşa edilmiştir. Genel anlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kullandığı politik dil, kararlılık-devamlılık-muktedir olma üzerine kurulan söylemsel bir dildir. Özetle, 2002-2009 dönemi özelinde, söylem dilinin genel olarak pasif yapılı cümlelerle inşa edilmiş anlamsal bir çerçevede oluşturulduğu görülmektedir. 2016-2023 dönemine tekabül eden söylemlerin, genel olarak aktif ve buyurgan yapılı cümlelerle inşa edilen anlamsal bir çerçevenin tercih edildiği görülmektedir.

7. Sonuç

2002 yılında iktidara gelen ve uzun erimli bir iktidar sürecine sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi birçok kırılma noktasını tecrübe edinmiştir. Millî Görüş Geleneği içerisinde gelen ve muhafazakâr demokrat karakteristiği olan Adalet ve Kalkınma Partisi, 2003-2008 yılları arasında komşularla sıfır sorun, yumuşak güç kullanımı, diyalogların pekiştirilmesi ve ekonomik iş birliği gibi hedef prensipler çerçevesinde sivilleşmeye yönelik önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Vesayet kırılması noktasında askeri yargı alanındaki düzenlemeler önemli olduğundan, asker-sivil ilişkileri dönüştürülmüştür. TSK'nın siyasi otonomisi demokratik bir yapıya oturtulma amacıyla muayyen ölçüde pasivize edilmiştir. Ordunun siyasete açık müdahalesi engellenmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisinin kullandığı politik dil, istikrar, kararlılık ve devamlılık mesajları ekseninde emir kiplerini içeren sözcüklerle inşa edilmiş cümlelerden oluşmaktadır. Bu durum, siviller üzerinde aidiyet duygusunu beslerken, toplumun farklı kesimlerinde gerginliği perçinlemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin demokratikleşme söylemi, kendisini önceki iktidarlardan ayıran en önemli husustur. Demokrasi

kavramı, partinin siyasi çizgisi haline gelmiş ve gündeminin merkezinde konumlanmıştır. Bu doğrultuda, temel hak ve özgürlükler, farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesi gibi hususlara yapılan vurgu, Kürt meselesinin ele alınış biçimini değiştirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin birlik-beraberlik-kardeşlik ve kucaklayıcı söylemleri, suların durulmasını sağlamıştır. Kültürel farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü, dini referanslardan yükselinerek inanca ve kökene saygı, birlik-beraberlik vurgulu söylemler partinin halk nezdinde benimsenmesini pekiştiren unsurlardır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kadın politikalarına bakıldığında genel anlamda muhafazakâr yönün baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaratılıştaki farklı, ancak fırsat bakımından eşit haklara sahip olması gereken kadın, erkek ile eşit görülmemektedir. Şöyle ki, kadın sağlıklı nesillerin yetişmesi ve ailede mutluluğun kaynağının sembolüdür. Kadın ile erkek doğaları gereği eşit değildir. İslâmi-muhafazakâr bir anlayışla kadının aile içi geleneksel rollerinin yüceltilmesi önem taşımaktadır. İnançlı bir insanın kadına şiddet uygulamayacağını vurgulayan Recep Tayyip Erdoğan, kadın sorunlarını dinsel referanslarla ele almaktadır. Kadınlara yönelik neo-liberal bir anlayışla tesis edilen sosyal yardımlar, sosyal koruma rolünü devletten alıp aileye yüklemektedir. Kadınların kamusal yaşama ve istihdama katılımını arttırmak için kurulan kadın girişimcilik programında kadınların hem ailelerine hem de ülkelerine faydalı olmaları amaçlanmıştır. Genel anlamda, biz ve onlar karşıtlığı üzerinden siyasal kutuplaşmaya dayandırılan söylemler muhalif unsurları bertaraf etmeye yöneliktir. Etnik çeşitlilik ve bütünleştirici birlik-beraberlik vurgusu hiç bırakılmamıştır. Özellikle bu dönemde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kullandığı ılımlı dil, ulus devlet sınırları içinde yaşayan herkesin etnik, köken, kimlik ve inanç farklılığı gözetmeksizin tanınması ve saygı duyulmasının gerekliliğini vurgular. 2016-2023 dönemi incelendiğinde; siyasal söylem dilinde değişim gözlemlenmektedir. 2010 sonrası dönüşmeye başlayan politik dil, medeniyetçi ekseninde konumlanırken, 15 Temmuz darbe teşebbüsünün etkisinde MHP ile Cumhur İttifakı gerçekleşmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi-MHP koalisyonu, partinin kimliğini yerlilik ve millilik ekseninde şekillendirmeye başlamıştır. Siyasetin temel dinamiklerinin yeni sistemle uyumlu hale getirilmesi amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. Bahse konu edilen dönemde, meşruiyetini muktedir kılmış ve halkın desteğini arkasına almış Adalet ve Kalkınma Partisi'nin milliyetçi kimliğini gün yüzüne çıkardığı ve politik söylem dilinde daha buyurgan yapıyla cümlelerle inşa edilen söylemlere başvurduğu görülmektedir. Buyurgan, emir ve koşulsallık kiplerinin yoğun olduğu söylemler, toplumun bir kesiminde aidiyet ve teslimiyet duygusu oluştururken, diğer kesiminde tepki yaratmıştır. Kıyaslamaya alınan iki dönemin incelenmesi neticesinde; Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002-2009 döneminde daha ılımlı, kucaklayıcı, birlik-beraberlik-kardeşlik vurgulu politik bir dili mevcutken, ilerleyen süreçle birlikte konjonktürel faktörlerin etkisinde milliyetçi kimliğin öne çıkarıldığı, politik dilin buyurgan yapıyla bir hal aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çatışma Beyanı (Competing Interests)

Çalışmanın yazarı, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

The author declares that he has no competing interests.

Destek ve Teşekkür (Fundings and Acknowledgments)

Çalışma, kamusal, özel, ticari nitelikte ya da kâr amacı gütmeyen herhangi bir kurumdan destek alınmadan hazırlanmıştır.

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Etik Beyanı (Ethical Statement)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Melike Kayıral

Vol: 8 Issue: 1

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politiđi ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki

Winter 2025

Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Araştırmacının Katkı Oranı (Author's Contributions)

Bu çalışma oluşturulurken, Bartın Üniversitesi'nde hazırlanan "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin liberal muhafazakâr söylemden yerli ve milli söyleme geçişinin analizi" başlıklı doktora tezinden faydalanılmıştır. Yazarın kendi inceleme, araştırma ve çalışmaları neticesinde oluşturulmuştur.

While creating this study, the doctoral thesis was used that titled analysis of the transition of the "Justice and Development Party from liberal conservative discourse to local and national discourse" in Bartın University. This article was created as a result of the author's own efforts and reviews.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akdoğan, Y., (2004). AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Alkan, H., (2016). 15 Temmuz'u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar, *Bilig*, S. 79, 253-272.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 1 Nisan 2003, <https://www.mk.gov.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 14 Aralık 2004, <https://www.mk.gov.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 6 Mart 2007, <https://www.mk.gov.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 12 Şubat 2008, <https://mk.gov.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 8 Ocak 2008, <https://www.mk.gov.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 20 Mart 2018, <https://www.akparti.org.tr>, , 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 8 Ocak 2019, <https://www.akparti.org.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 1 Şubat 2023, <https://www.akparti.org.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Adalet ve Kalkınma Partisi TBMM Grup Toplantısı 29 Kasım 2023, <https://www.akparti.org.tr>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Ankara-Şam Görüşmesi 2011, <https://www.youtube.com>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, M., E., (2020). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Recep Tayyip Erdoğan'ın AB Söylemi, İstanbul, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Uzmanlık Tezi.
- Aslan, A., Miş, N., ve Eren, A., (2013). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı'nın Demokratikleştirilmesi, SETA Analiz, S.103.
- Aydınlı, E., Özcan, N., ve Akyaz, D., (2006). The Turkish Military's March Toward Europe, *Foreign Affairs*, C.85, S., 1.
- Aydoğan, D., ve Karaarslan, M., H., (2017). Üniversiteler Kendini Nasıl Tanımlıyor? Üniversite Tanıtım Filmleri Üzerine Söylem Analizi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 119-146.
- Coşkun, V., (2014). Çözüm süreci: Dün, Bugün, Yarın, *Liberal Düşünce Dergisi*, 19(75): 7- 18.
- Çaylak, A., Dinç, G., Güngör, M., (2018). AK Parti Döneminde Türkiye'de Siyaset ve Muhafazakâr Siyasetin Serencamı: 2002'den Günümüze, (Ed. Adem Çaylak ve Seyit Ali Avcu), Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Siyasal Hayatı, Ankara Savaş Yayınları, 709-764.
- Çiçek, C., ve Coşkun, V., (2016). Dolmabahçe'den Günümüze Çözüm Süreci: Başarısızlığı Anlamak ve Yeni Bir Yol Bulmak, İstanbul, Barış Vakfı Yayınları, Politika Raporu: 1.
- Doğan, G. (2009). Söylemin Yorumlanması, Ankara, ODTÜ Yayıncılık.
- Doyuran, L. (2018). Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Televizyon Dizileri Örneğinde), Erciyes İletişim Dergisi. 5(4), 301-323.
- Duran, B., (2022). AK Parti ve Türkiye'nin Geleceği, (Ed. Nebi Miş, Burhanettin Duran ve Abdurrahman Babacan), AK Parti ve Türkiye'nin Dönüşümü, Cilt I, İstanbul, Seta Yayınları.
- Eagleton, T. (1996). İdeoloji. (Çev. Muttalip Özcan), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politikası ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki

Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması

Esen, B., ve Gümüştü, Ş., (2017). A Small Yes for Presidentialism: The Turkish Constitutional Referendum of April 2017, *South European Society and Politics*, 22 (3).

Ete, H., (2018). 24 Haziran Genel Seçimleri: Yeni Sistemin Siyaseti ve Sosyolojisi, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl 15, Sayı 54, 293-321.

Fairclough, N., (1998). *Discourse and Social Change*, Cambridge Policy Press.

Gözen, R., (2011). Türkiye ve Arap Baharı: Değişimi Açıklamak ve Anlamak, Adam Akademi, S.2, 1-25.

Günay, V., D., (2013). *Söylem Çözümlemesi*, İstanbul, Papatya Yayıncılık.

Güngör, B., (2020). Söylem Yaklaşımı Üzerine Bir Kavram Çalışması ve Eleştirel Söylem Analizi, *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, S.2, 1-12.

Hall, S. (1977). *Culture, the Media and the Ideological Effect*, (Ed. Curran, J, Gurevitch, M., Woolacott J.), Mass Communications and Society. Londra: Edward Arnold.

Jenkins, G., H., (2010). Gerçek ile Fantezi Arasında Türkiye'nin Ergenekon Soruşturması, Central Asia Caucasus Institute Silk Road Studies Programme.

Kadercan, P., ve Kadercan, B., (2016). The Turkish Military as a Political Actor: It's Rise and Fall, *Middle East Policy*, C. 13, S. 3.

Kara, T., (2022). Devlet Akı ve Türkiye'de Kürt Sorununun Politik Algılanışı, Bartın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Uzmanlık Tezi.

Keskin, M. (2015). Görsel Medya ve Kamuoyu İlişkisi: Televizyonda Siyasi Tartışma Programlarının Söylem Analizleri, Uzmanlık Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Konda Analiz Raporu 2017, <http://konda.com.tr/tr/rapor/16-nisan-halkoylamasi-sandik-ve-secmen-analiz-raporu>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır.

Konda Analiz Raporu 2018, <https://konda.com.tr/rapor/38/24-haziran-sandik-ve-secmen-analizi>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır.

Konda Analiz Raporu 2023, <https://konda.com.tr/rapor/177/14-ve-28-mayis-2023-genel-milletvekili-cumhurbaskanligi-secimleri-sandik-analizi>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır

Miş, N., (2022). AK Parti'nin Uzun Dönemli İktidarda Kalmasını Sağlayan Dinamikler, (Ed. Nebi Miş, Burhanettin Duran ve Abdurrahman Babacan), AK Parti ve Türkiye'nin Dönüşümü, Cilt I, İstanbul, Seta Yayınları.

Oktar, L., ve Yağcıoğlu, S., (1996). Türkçede Söylem Yapısı ve Artgönderim, VIII. Uluslararası~ Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri, 331-345.

Özipek, B., (2017). *Muhafazakarlık: Akıl Toplum Siyaset*, İstanbul, Timaş Yayınları.

Purvis, T., ve Hunt, A., (2014). Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, Söylem, İdeoloji, (Çev. Simten Coşar), *Moment Dergi*, 1(1), 9-36.

Recep Tayyip Erdoğan Konuşması 2014, <https://www.dailymotion.com/video/x1b6ddx>, 01.10.2023 tarihinde alınmıştır.

Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite*, İstanbul, Paradigma Yayınları.

Sözen, E., (2017). *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi-Güç ve Refleksivite*, İstanbul, Profil Kitap.

Türkiye-Suriye İlişkileri 2011, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır.

Tocci, N., (2007). *Profiling Normative Foreign Policy: The European Union and its Global Partners*. CEPS Working Document, No, 279.

Melike Kayıral

Vol: 8 Issue: 1

Adalet ve Kalkınma Partisi Siyasetinin Reel Politiđi ve Siyasal Söylem Dili Üzerindeki

Winter 2025

Etkileri: 2002-2009/2016-2023 Dönemi Karşılaştırması

Van Dijk, T., A., (1985). Discourse Analysis as a New Cross-Discipline, Handbook of Discourse Analysis, V.1, London, Academic Press.

Yeşiltaş, M., (2018). AK Parti Döneminde Sivil-Asker İlişkileri, (Ed. Nebi Miş ve Ali Aslan), Kuruluşundan Bugüne AK Parti, Ankara, Seta Yayınları.

Yetim, M., ve Erdağ, R., (2018). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Söylem Analizi: Revizyonist Söylemin Gelişimi, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S. 1.

6551 Sayılı Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6551.pdf>, 03.06.2023 tarihinde alınmıştır.